

ВІДГУК

рецензента

кандидат економічних наук, доцента

Худавердієвої Вікторії Анатоліївни

на дисертаційне дослідження

АВРЯТИ АНДРІЯ ВІКТОРОВИЧА на тему:

**«УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В
УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»,**

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за

спеціальністю 073 «Менеджмент» 07 «Управління та

адміністрування»

Актуальність теми дослідження. Попри значний масив наукових праць, присвячених розвитку туристичного бізнесу, цифровізації економіки та стратегічному управлінню, проблема управління розвитком ринку туристичних послуг в умовах глобалізації інформаційних процесів залишається далекою від остаточного вирішення. Це пояснюється насамперед тим, що інформаційне середовище розвивається значно швидше, ніж трансформуються наявні управлінські підходи, а цифрові технології вже давно перестали бути лише інструментом автоматизації окремих операцій і дедалі більше визначають характер конкурентної боротьби, моделі взаємодії учасників ринку та напрями розвитку туристичного бізнесу.

Саме тому науковий інтерес викликає не стільки дослідження окремих цифрових рішень, скільки пошук комплексних підходів до управління розвитком ринку туристичних послуг у нових умовах господарювання. Йдеться про необхідність поєднання стратегічного менеджменту, цифрових комунікацій, інформаційної інфраструктури, сучасних технологій оброблення даних та інструментів підтримки управлінських рішень у цілісну систему, здатну забезпечити стійкий розвиток суб'єктів туристичної діяльності. Саме ця наукова проблема, на мою думку, визначає змістовну цінність представленої дисертаційної роботи.

Разом із тим очевидно, що динаміка розвитку інформаційного середовища значно випереджає еволюцію наукових підходів до управління туристичним бізнесом. Саме тому потребують подальшого обґрунтування питання формування цілісної системи управління розвитком ринку туристичних послуг, у якій цифрові технології розглядаються не як сукупність окремих інструментів, а як складова стратегічного розвитку галузі. У цьому аспекті дисертаційна

робота є своєчасною та спрямованою на розв'язання актуальної наукової проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Аналіз змісту дисертації свідчить, що вона органічно інтегрована у виконання науково-дослідних робіт, присвячених проблемам інноваційного розвитку та вдосконалення систем управління. Особливо слід відзначити безпосередню участь здобувача у виконанні теми Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, у межах якої ним підготовлено окремий розділ, присвячений глобалізації інформаційних процесів як детермінанті розвитку міжнародного туристичного ринку. Крім того, результати дослідження узгоджуються з фундаментальною тематикою Державного біотехнологічного університету щодо розвитку систем управління інноваційно-інвестиційною та господарською діяльністю суб'єктів господарювання, що свідчить про належне наукове підґрунтя виконаної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Під час ознайомлення з дисертацією складається враження внутрішньо цілісного дослідження, у якому постановка наукової проблеми, обраний методичний інструментарій та отримані результати перебувають у логічному взаємозв'язку. Це дозволяє позитивно оцінити рівень обґрунтованості основних наукових положень і висновків, зроблених автором.

Достовірність результатів забезпечена комплексним використанням сучасних методів наукового дослідження, опрацюванням значного масиву наукових джерел, статистичної інформації та аналітичних матеріалів. Важливо, що автор не обмежується констатацією наявних тенденцій, а послідовно обґрунтовує запропоновані підходи, спираючись на результати власного аналізу. Це дає підстави вважати сформульовані рекомендації достатньо аргументованими та придатними для практичного застосування.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів. Сильна сторона наукової новизни дисертації полягає в тому, що її положення не зосереджені на одному рівні управління. Автор одночасно працює з моделлю підприємства, інституційним середовищем, інфраструктурою, бізнес-процесами, маркетинговою взаємодією та споживчим досвідом.

На рівні підприємства запропоновано адаптивну цифрову комунікаційну модель. Її поява зумовлена визнанням того, що стратегічна стійкість залежить від інформаційної прозорості, репутації, цифрової довіри та якості комунікацій так само, як і від результативності внутрішніх процесів.

На рівні туристичного ринку розроблено концептуальні засади його цифрової трансформації. Цифровізацію пояснено через інституційну взаємодію міжнародних туристичних організацій, платформ, інформаційної інфраструктури та аналітики даних. У результаті стає зрозумілим механізм переходу від локально орієнтованого функціонування до мережових екосистем.

Інфраструктурне положення новизни є більш конкретним, але не менш важливим. Архітектуру інформаційних послуг доповнено безпековою та інформаційно-етичною складовими. Вона відповідає за кібербезпеку, персональні дані, довіру до сервісів і персоналізацію послуг з використанням інтелектуальних технологій.

На рівні бізнес-процесів запропоновано управляти не статичними параметрами, а здатністю процесів до трансформації. Це положення дозволяє пов'язати процесне управління з динамікою платформ, інформаційних потоків, екосистемних зв'язків і споживчою поведінкою.

Теоретичне трактування туристичного бізнесу також розвинулося. Його розглянуто як систему управління споживчим досвідом, у якій економічні, комунікаційні, поведінкові, організаційні та сервісні характеристики не існують окремо. Вони формують єдиний механізм створення цінності.

У маркетинговому блоці дисертації увагу перенесено з туристичного продукту на поведінкові патерни споживача. Цифровий слід, комунікаційна активність і туристичні вподобання використано як основу для персоналізованих рішень. Це положення розвиває розуміння цифрових комунікацій як управлінського, а не суто рекламного інструменту.

Завершує авторську конструкцію положення про цифрову трансформацію як багаторівневий процес. Послідовний перехід від управління інфраструктурою та ресурсами до управління даними, цифровими сервісами, потоками й клієнтським досвідом показує напрям змін у всій системі туристичного менеджменту.

Усі сім положень мають власний предметний зміст, але їх об'єднує одна дослідницька позиція: туристичний бізнес має управляти не стабільністю наявної моделі, а власною здатністю змінюватися.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, слід звернути увагу не лише на отримані результати, а й на культуру виконання дослідження. Автором витримано послідовність наукового пошуку: від критичного аналізу наявних теоретичних підходів і виявлення недостатньо досліджених аспектів проблеми до формування власної концепції управління розвитком туристичного бізнесу та її методичного наповнення. Така логіка дозволила уникнути характерної для окремих дисертацій фрагментарності, коли наукова новизна, методичні положення та практичні рекомендації існували відокремлено одна від одної.

Позитивної оцінки заслуговує і спосіб побудови авторської аргументації. Основні результати не декларуються як самостійні наукові положення, а послідовно виводяться із проведеного аналізу. Запропоновані адаптивна цифрово-комунікаційна модель управління, підходи до трансформації бізнес-процесів, розвитку цифрових комунікацій, інформаційної інфраструктури та управління споживчим досвідом взаємно доповнюють одне одного і формують єдину концепцію розвитку туристичного бізнесу в умовах глобалізації інформаційних процесів. Саме ця внутрішня узгодженість свідчить про завершений характер дослідження, а не про механічне поєднання окремих наукових результатів.

Водночас робота не зводиться до теоретичних узагальнень. Автором простежується прагнення довести кожне концептуальне положення до рівня методичних рішень і практичних рекомендацій, придатних для використання у сфері управління туристичним бізнесом. Такий підхід відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень зі спеціальності «Менеджмент», де наукове припущення має поєднуватися з практичною цінністю отриманих результатів.

Практичне значення результатів дослідження. Практична значущість дисертації, на мій погляд, полягає не стільки у факті впровадження окремих рекомендацій, скільки в тому, що автору вдалося довести власні теоретичні положення до рівня інструментів, придатних для практичного використання. Це підтверджується впровадженням результатів дослідження в діяльність ГО «Інститут інноваційного провайдингу «Сталий розвиток», ГО «Інститут економічних та еколого-енергетичних досліджень», ГО «Кінбурн», ТОВ «Українська агроінвестиційна компанія», а також їх використанням у навчальному процесі Державного біотехнологічного університету.

Характерно, що серед баз впровадження представлені як установи, діяльність яких пов'язана з науковими дослідженнями та підготовкою аналітичних матеріалів, так і громадські організації, які реалізують практичні проєкти, підприємство реального сектору економіки та заклад вищої освіти. Це дає підстави стверджувати, що запропоновані в дисертації підходи не потребують суттєвої адаптації для використання в різних організаційних середовищах і можуть застосовуватися як у процесі прийняття управлінських рішень, так і під час підготовки майбутніх фахівців.

Важливим доповненням до документально підтвердженого впровадження є широка апробація результатів дослідження. Їх обговорення на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах свідчить, що практична реалізація авторських розробок спиралася на попередню професійну експертизу, що підвищує рівень довіри до отриманих результатів.

Повнота викладення наукових положень дисертації у відкритому друку та їх апробація. Аналіз публікацій автора свідчить, що результати дисертаційного дослідження не були представлені одноразово після його завершення, а формувалися та проходили апробацію протягом усього періоду виконання роботи. Це підтверджується як структурою публікацій, так і їхнім різноманіттям. Науковий доробок автора складається з 24 праць, серед яких розділ у колективній монографії, 9 статей у наукових фахових виданнях категорії «Б» та 12 матеріалів конференцій, у тому числі міжнародних.

Вважаю позитивним, що основні результати дисертації були винесені на широке фахове обговорення ще до завершення дослідження. Така практика дала можливість автору перевірити окремі положення в професійному науковому середовищі, а також забезпечила відкритість процесу формування авторської концепції. Зміст опублікованих праць повною мірою охоплює положення, винесені на захист, а їх обсяг є достатнім для належного висвітлення результатів дисертації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертаційна робота справляє враження самостійно виконаного дослідження, у якому автор послідовно дотримується вимог академічної доброчесності. Це підтверджується не лише коректним оформленням посилань на використані наукові джерела, а й характером викладу матеріалу. Робота не містить механічного копіїювання відомих наукових положень; навпаки, аналіз

літератури використано як підґрунтя для формування власної авторської концепції, розвитку теоретичних положень і розроблення нових науково-методичних рішень.

Підстав для висновку про наявність академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень академічної доброчесності під час ознайомлення з дисертацією не встановлено.

Зауваження до дисертаційної роботи. Будь-яке самостійне наукове дослідження, особливо присвячене складним процесам трансформації сучасного туристичного бізнесу, закономірно породжує питання, які можуть стати предметом професійної дискусії. Не є винятком і представлена дисертаційна робота. Поряд із безперечними науковими здобутками вона містить окремі положення, що викликають бажання їх обговорити або отримати додаткові авторські пояснення. Саме в такому контексті слід розглядати наведені нижче зауваження:

1. У підрозділі 1.1, присвяченому характеристиці туристичних послуг, автор детально аналізує їхні властивості та наводить класифікаційні ознаки. Дискусію викликає доцільність використання традиційної класифікації туристичних послуг без її адаптації до умов цифрової трансформації туристичного бізнесу. Зокрема, практично не розмежовано класичні туристичні послуги та цифрові туристичні сервіси (онлайн-бронювання, цифрові платформи, мобільні туристичні застосунки, екосистемні сервіси тощо), хоча саме вони істотно змінюють сучасну структуру туристичного продукту та механізми його управління.

2. Не можу повністю погодитися з тим, що цифровізація є універсальним чинником підвищення ефективності управління туристичним бізнесом. Така позиція є цілком зрозумілою в контексті сучасних тенденцій розвитку галузі, однак вона майже не враховує існування протилежної наукової позиції, відповідно до якої цифрова трансформація одночасно формує нові ризики - монополізацію платформених ринків, залежність від алгоритмів цифрових екосистем, інформаційну асиметрію та зростання бар'єрів для невеликих туристичних підприємств. На мою думку, зіставлення цих двох підходів дозволило б автору не лише зробити висновки більш аргументованими, а й чіткіше окреслити власну наукову позицію.

3. Автор обґрунтовує визначальну роль міжнародних організацій у становленні концепції сталого розвитку туризму, детально аналізуючи документи ООН, UNWTO, WTTC та інших

інституцій. Разом із тим у роботі фактично не розмежовано нормативний і реальний вплив цих документів. Усі міжнародні декларації й програми розглядаються як такі, що безпосередньо визначають розвиток туристичної сфери, хоча їхня юридична сила, механізми імплементації та обов'язковість для держав істотно відрізняються. Внаслідок цього рекомендаційні документи і міжнародно-правові акти опиняються в одному аналітичному полі, що дещо спрощує оцінку їхнього реального впливу на формування політики сталого розвитку туризму.

4. Запропонована автором типологія туристичних дестинацій України (табл. 2.6) є змістовною та логічно структурованою, однак у роботі не наведено критеріїв, за якими сформовано саме такий просторовий поділ території України. У межах однієї класифікації одночасно використано фізико-географічний, адміністративний та економіко-географічний підходи до виокремлення туристичних дестинацій, що дещо ускладнює сприйняття авторської типології як єдиної класифікаційної системи.

5. У роботі (підрозділ 3.2) обґрунтовується перехід від демографічної до поведінкової сегментації споживачів, однак наведений емпіричний матеріал переважно побудований саме на демографічних характеристиках - віці, регіоні проживання та типі населеного пункту. За таких умов виникає певна методологічна неузгодженість між авторською концепцією та способом її емпіричного підтвердження. Доцільно було б більшою мірою використати показники цифрової поведінки споживачів, які безпосередньо характеризують поведінкову сегментацію.

Попри наведені зауваження, дисертаційна робота характеризується високим рівнем теоретичного опрацювання проблеми, внутрішньою логікою побудови, належним ступенем обґрунтованості наукових положень і практичною спрямованістю одержаних результатів. Зауваження не змінюють загального висновку щодо якості виконаного дослідження, а лише окреслюють окремі питання, які можуть стати предметом подальшої наукової дискусії.

Висновок. Результати проведеного дослідження свідчать, що автору вдалося досягти поставленої мети та послідовно вирішити визначені завдання, забезпечивши цілісне наукове осмислення проблем управління розвитком туристичного бізнесу в умовах глобалізації інформаційних процесів. Наукові положення, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованими, характеризуються практичною спрямованістю та створюють

підґрунтя для подальшого розвитку досліджень у сфері менеджменту туристичної діяльності.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Авряти Андрія Вікторовича відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 507 від 03 травня 2024 року), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

кандидат економічних наук,

доцент

доцент кафедри туризму

Державного біотехнологічного

університету

Вікторія Анатоліївна Худавердієва

Худавердієва В
ЗАСВІДЧУЮ
відділу діловодства ДБТУ
Вікторів